

УДК 331:330:567.2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ ТА СПОЖИВАННЯ

Кліпа Іван Анатолійович,
аспірант
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: klipa.ivan@gmail.com

Анотація. Зроблено спробу постановки і вирішення таких питань: який характер взаємозв'язку між накопиченням і споживанням на довгостроковий період; який досвід інших держав? У результаті аналізу виявлено, що в кожний період часу існує певний зв'язок між споживанням і накопиченням: високі темпи економічного зростання можливі за порівняно низьких темпів зростання споживання, але знижуються, коли споживання зростає швидше від економіки; у періоди економічного спаду кореляція між споживанням і економічним зростанням посилюється, підйому — зменшується.

Ключові слова: кінцеве споживання домашніх господарств, соціальні стандарти, соціальна справедливість, економічне зростання.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 0; бібл.: 17.

COMPARISON ANALYSIS OF LABOR PRODUCTIVITY AND CONSUMPTION

Klipa Ivan,
Ph. D. student
of SHEI «Banking University»
e-mail: klipa.ivan@gmail.com

Abstract. The article attempts to formulate and solve the following problem: what is the nature of the relationship between accumulation and consumption for a long-term period, what is the experience of other states? As a result of the analysis it was revealed that for each given period of time, there is the following relationship between consumption and accumulation: (1) high growth rates are possible at relatively low growth rates of consumption, but decrease when consumption grows faster than the economy; (2) during periods of economic decline, the correlation between consumption and economic growth is strengthened, and during the economic growth this correlation is getting weak.

Keywords: final consumption of households, social standards, social justice, economic growth.

Formulas: 0; fig.: 4; tabl.: 0; bibl.: 17.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРУДА И ПОТРЕБЛЕНИЯ

Клипа Иван Анатольевич,
аспирант
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: klipa.ivan@gmail.com

Аннотация. Сделана попытка постановки и решения таких вопросов: каков характер взаимосвязи между накоплением и потреблением на долгосрочный период, опыт других государств? В результате анализа выявлено, что в каждый данный период времени существует определенная связь между потреблением и накоплением: высокие темпы экономического роста возможны при сравнительно низких темпах роста потребления, но снижаются, когда потребление растет быстрее экономики; в периоды экономического спада корреляция между потреблением и экономическим ростом усиливается, подъема — уменьшается.

Ключевые слова: конечное потребление домашних хозяйств, социальные стандарты, социальная справедливость, экономический рост.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 0; бібл.: 17.

Вступ. Україна стоїть перед дилемою: накопичувати чи споживати. Деякі вітчизняні економісти припускають, що це помилкова позиція. Насправді, потрібно і одне, і друге. Дослідження, однак, показує, що між цими двома умовами відтворення економіки існує складна взаємозалежність, якщо їхні взаємини розглядати на довгостроковий період. Водночас, вияв-

ляється, велике значення мають сформовані на даний період часу темпи економічного зростання.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Метою статті є пропозиція конкретних рекомендацій управління співвідношенням між накопиченням і споживанням, зважаючи на теоретичний аналіз та практичний досвід інших країн. У зв'язку з цим прове-

дено огляд поглядів і підходів провідних економістів і соціологів минулого й теперішнього часу, досліджено досвід низки країн (Німеччина, Японія, Південна Корея) з управління розвитком, проведено зіставлення даних в Україні за період незалежності.

Результати дослідження. Аналіз загальносвітового досвіду й досвіду деяких країн показує, що завдання заощадження, накопичення та інвестування коштів на розвиток економіки країни можна вирішити ефективно, якщо знайти розумний підхід до соціальних стандартів. На кожен період часу існує такий зв'язок між споживанням і накопиченням: по-перше, високі темпи зростання можливі в разі порівняно низьких темпів зростання споживання, але знижуються, коли споживання зростає швидше від економіки; по-друге, у періоди економічного спаду кореляція між споживанням і економічним зростанням посилюється, у періоди підйому — зменшується.

Під час обговорення питань економічної ефективності соціальної політики неодмінно стикаємося з проблемою динаміки ресурсів. Річ у тому, що ресурси — учасники відтворення (людина-праця, технології, природні ресурси, земля, капітал) мають різноспрямований рух: природні ресурси скорочуються, земля як ресурс є стабільною величиною, капітал, людські ресурси та технології мають тенденції до збільшення. Ще 1798 року Т. Мальтус запропонував теорію односторонньою мінімізації природних ресурсів щодо людських ресурсів [1]. В історії економічної думки ця теорія отримала назву як доктрина перенаселення. Мальтузіанські ідеї обговорюються ось уже понад 200 років. Але в нові часи доводиться знову і знову аналізувати висловлювання Мальтуса щодо становлення глобальної економічної системи і прискорення технологічного прогресу. Найбільш вдалим спростуванням у сучасний період часу є позиція Е. Бозерупа, який вважає, що якщо зростання населення в наші дні можна розглядати як постійний фактор, то також постійним є підвищення інтенсивності використання ресурсів [2]. Позиції Т. Мальтуса і Е. Бозерупа були проаналізовані та оцінені Д. Гріггом, який вважав, що в наші дні їх не треба розглядати як взаємовиключні [3, с. 64–84]. Тим не менш, деякі новітні дослідники, зокрема Ян Уоллес, звертають увагу на те, що, по-перше, не слід перебільшувати можливості нескінченної інтенсифікації технологій (зокрема, в аграрному секторі) і, по-друге, ця інтенсифікація дається ціною зростаючого індустріального навантаження на природу, можливості аграрного розвитку загалом обмежені, незважаючи все ще наявні резерви зростання обсягів сільськогосподарської продукції в окремих країнах [4, с. 12–37]. Учені також зауважують, що ефективна соціальна політика пов'язана із забезпеченням певних темпів економічного зростання.

На початку XXI століття Європейський Союз зробив спробу прив'язати соціальні стандарти до темпів економічного зростання. Так, у рамках цієї проблеми 2002 року була створена група високого рівня на чолі з Олів'є де Ламота (Франція). До групи включили відомих фахівців: Т. Аткинсона (Великобританія), Д. Шіманке (Німеччина), М. Родрігеса (Португалія). Група

розробила Лісабонську стратегію шляхом нового пакту між поколіннями [5, с. 7–8], пропонуючи метод відкритої координації. Такий висновок став закономірним: якщо поточне покоління «штучно» (наприклад, шляхом накопичення державного боргу) збільшує споживання, то в наступному поколінні доводиться за це розплачуватися. Тому Лісабонська стратегія передбачала на 2006–2010 рр. установлювати мінімальну межу 3 %-го економічного зростання, що дозволило б домогтися плавного збільшення споживання, вирівнювання соціальних стандартів у країнах — членах ЄС. Але за останні 16 років (2000–2015 рр.) в ЄС тільки двічі (2000-го і 2006-го) вдалося досягти цілей Лісабонської стратегії щодо економічного зростання: 2000 р. — 3,9 %, 2001 р. — 2,2 %, 2002 р. — 1,3 %, 2003 р. — 1,3 %, 2004 р. — 2,6 %, 2005 р. — 2,1 %, 2006 р. — 3,3 %, 2007 р. — 3,1 %, 2008 р. — 0,5 %, 2009 р. — (-)4,4 %, 2010 р. — 2,1 %, 2011 р. — 1,7 %, 2012 р. — (-)0,5 %, 2013 р. — 0,2 %, 2014 р. — 1,7 % і 2015 р. — 2,2 % [6].

Незважаючи на «тиск» глобалізації, соціальні стандарти у різних країнах світу все ще суттєво відрізняються. Так, 2005 року погодинна оплата праці у промисловості Німеччини становила 38, США — 30, Японії — 25, Канади — 18, Польщі — 2,5, Мексики — 2,1, Китаю — 0,7 та Індії — 0,19 долара [7, с. 100]. А 2015-го ці цифри змінилися так: Німеччина — 45, США — 38,5, Японія — 23, Китай — 2,8, Індія — 0,35 долара за годину (рис. 1). Потрібно водночас зауважити, що в реальному вимірі зростання погодинної оплати праці є менш вражаючим. Так, за 1938–2015 рр. мінімальна погодинна оплата праці у США номінально підвищилася з 0,25 цента до 7,25 долара. Абсолютний ріст водночас становив 29 разів. Проте реальне зростання — усього лише 1,73 раза, позаяк 0,25 цента 1938 року рівні 4,19 долларам 2015-го [8].

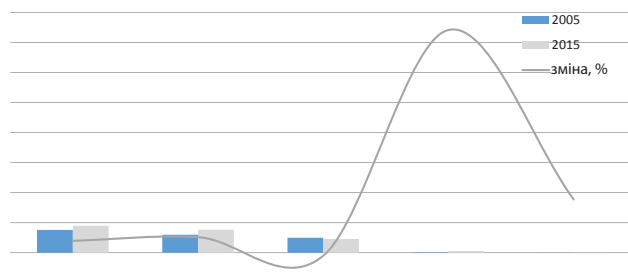

Рис. 1. Погодинна оплата праці у промисловості деяких країн у 2005–2015 рр.

Джерело: [9, с. 5–6].

Економічна практика вчить, що для країн, які розвиваються, і в тому числі країн із перехідною економікою, насамперед для України, важливо не опинитися в «постіндустріальній ямі» і не «бенкетувати» із соціальних витрат, що відразу ж знижує конкурентоспроможність країни, як це сталося з «чудовими» Японією й Південною Кореєю.

На рис. 2 ми бачимо динаміку продуктивності одного працюючого за показником ВВП за 2005–2015 роки. Не важко помітити, що в Китаї, наприклад, за 2005–2015 рр. продуктивність праці одного працюючого збільшилася на 137 %, тоді як погодинна оплата праці у промисловості зросла на 371 %. Китай, як

бачимо, попри побоювання не повторювати помилки Японії й Південної Кореї, проте не може поки що належним чином контролювати зростання соціальних стандартів. Переважають поки що тренди цих показників в Індії та Індонезії. Високі темпи економічного зростання цих країн пояснюються не тільки й не стільки тим, що в них рівень розвитку нижчий, а отже, потенціал зростання вищий, але також умилем стримуванням зростання споживчих витрат.

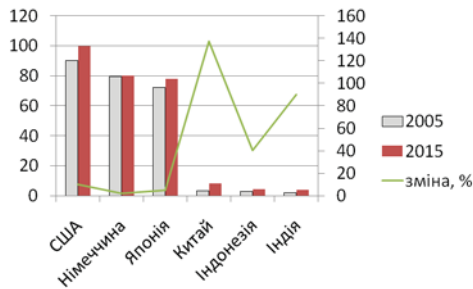

Рис. 2. ВВП на одного працюючого
Джерело: [9, с. 5–6].

На рис. 3 ми бачимо, що навіть серед розвинених країн ЄС показники погодинної продуктивності праці відрізняються до 1.7 рази: виробіток датського робітника становить 53 євро, а іспанський або італійський робітник виробляє продукцію на суму всього лише в 32 євро. У той же самий час різниця за показником тривалості робочого тижня в різних країнах є мінімальною.

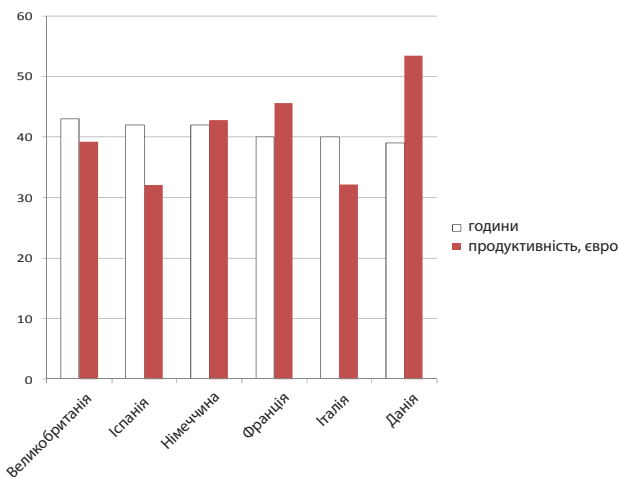

Рис. 3. Кількість робочих годин у тижні і погодинна продуктивність праці в євро в розвинених країнах ЄС, 2014 рік¹
Джерело: [10, с. 21].

Характерно, що країни, де запобіжним підвищенням добробуту наприкінці ХХ століття був скорочений трудовий тиждень, почали різко відставати в економічному розвитку. Запроваджений на початку 80-х минулого століття у Франції 39-годинний трудовий тиждень виявився фатальним: країна стала різко здавати в темпах економічного зростання в порівнянні з Німеччиною і Великобританією. І, навпаки, у той час

¹ Великобританія 2016 року оголосила про вихід з ЄС.

у Великобританії та Німеччині був більш ефективний і розважливий підхід: підтримати більш напружену працю й досягти більш високих темпів економічного зростання. Через два десятиліття по тому і Великобританія, і Німеччина у порівнянні з Францією виявилися на більш високому рівні розвитку, соціальних стандартів і добробуту. Тим часом серйозні темпи економічного зростання для Франції стали недосяжними, державний борг наближався до позначки 100 %, країна стала однією з найбільш недисциплінованих у зоні євро за рівнем дефіциту бюджету на душу населення. Тому нинішній уряд чекають непопулярні, але водночас на довгострокову перспективу соціально виправдані реформи.

Слід зазначити, що економіка сама по собі соціальною не стає, тобто лише одними централізованими урядовими інструментами макроекономічного характеру її соціальною не зробиш. Характерними з цього приводу є висловлювання відомих китайських економістів. На думку Мао Юйші, лауреата премії М. Фридмана, за «останні 100 років розвитку людства у світі виробилася загальна тенденція формування найбільш ефективної системи правління, яка прагне до свободи й рівності, демократії, верховенства права та дотримання прав людини. Він закликає китайських правителів якомога раніше почати рухатися в цьому напрямі, щоб історія знову не відкинула країну далеко назад» [11]. Тобто економічна політика урядів повинна бути досить вільною та із запасом із тим, щоби дати можливість соціальним стандартам самореалізовуватися. Про реформування соціальної сфери й із розширенням ринкових інструментів регулювання говорить ще один відомий китайський економіст — У Цзінлянь [12].

На слухне міркування деяких вітчизняних економістів, в Україні між економічною ефективністю й соціальною справедливістю створений надзвичайно тісний негативний зв'язок. На практиці часто представники влади маніпулюють цим: поки не піднімемо економіку, не будемо вирішувати соціальні питання. На думку цих авторів, однаковою мірою небезпечна також зворотна постановка проблеми: поки не вирішимо соціальні питання, не буде ефективною економіка [13].

Ще одним наріжним каменем соціальної ефективності економічного зростання є централізація чи децентралізація багатства: якою мірою динаміка зростання посилює (зменшує) централізацію (децентралізацію) багатства в суспільстві. На думку П. Кругмана, друга половина ХХ століття відрізняється поступовим посиленням централізації багатства, підвищенням питомої ваги транснаціональних компаній. За його оцінками, водночас 20 % найбільш багатих людей на планеті стали ще багатшими на 2,8 %.

Одним із показників, що відображають рівень приватного споживання, є показник кінцевого споживання домашніх господарств. За останні 50 років (з 1965 до 2015 рр.) показник кінцевого споживання домашніх господарств (КСДГ), за даними Світового банку й ОЕСР, демонструє тенденцію неухильного зниження частки КСДГ у світовому ВВП (рис. 4). Економічне

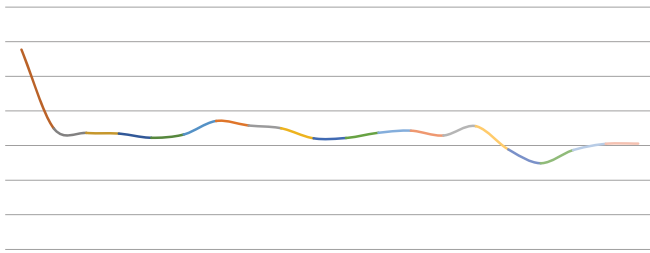

Рис. 4. Показник кінцевого споживання домашніх господарств (КСДГ) у світі у 1967—2015 рр., у % до ВВП

Джерело: [14].

Як уже зазначали, загалом у світі останні 50 років величина кінцевого споживання домашніх господарств знижується, а величина накопичень, навпаки, зростає. Ми проаналізували кореляція між кінцевим споживання домашніх господарств і економічним зростанням для Японії (1961—1990 рр.), Південної Кореї (1963—1992 рр.) та України (1991—2015 рр.). Водночас розраховані коефіцієнти кореляції як на весь термін (Японія — 0,8508, Південна Корея — 0,8588, Україна — 0,8338), так і на окремі ділянки терміну з урахуванням швидкого зростання на початковий період спостережень (для України, на жаль, практично безперервно, з деякими винятками, переважали негативні або низькі темпи економічного зростання). Отже, отримали такі дані. Для Південної Кореї, де найактивнішими роками реформування економіки вважаються 1963—1993 рр., кореляція становила 0,6783. Це означає, що в періоди швидкого зростання економіки темпи зростання кінцевого споживання домашніх господарств необхідно збільшувати, але, загалом, меншою мірою, ніж у періоди застою або повільного зростання. За 1994—2016 рр. кореляція між кінцевим споживання домашніх господарств та економічним зростанням становила 0,9549. Не випадково, що за той період середньорічні темпи зростання знизилися утричі. Для України кореляція між кінцевим споживання домашніх господарств та економічним зростанням за 1991—1999 рр. (роки спаду економіки) становила 0,5458. За 2000—2008 рр. кореляція була негативною —

(-)0,1509. І, нарешті, у період глибокої кризи (2009—2016 рр.) вона становила 0,9192. В Японії в період швидкого економічного зростання (1973—1990 рр.) кореляція між цими показниками становила 0,7602, за 1991—2009 рр. — 0,7645 з істотним уповільненням темпів економічного зростання і, нарешті, за 2010—2016 рр. коефіцієнт кореляції підвищився і становив 0,7884. Водночас темпи економічного зростання стали найнижчими за зазначений період спостереження.

Крім суто економічних основ формування соціальних стандартів (такі, як рівень економічного розвитку країни), важливу роль відіграють також геоекономічні, або мегаекономічні, фактори, що зумовлюють поширення сучасних тенденцій глобалізації. Наприклад, В. Егроул, Д. Фарел і Я. Ремес зазначають дедалі зростаючу роль транснаціональних корпорацій (ТНК) у формуванні соціальних стандартів [15, с. 16]. Г. Яух, із жалем також зазначає стрімко зростаючу роль глобалізації в соціально-економічному житті та її впливу на ринки праці та на рівень оплати праці [16, с. 1].

Потрібно назвати також цивілізаційні (геоекономічні) основи формування соціальних стандартів. Наприклад, Г. Багратян і І. Кравченко у своїх роботах виділяють чотири типи економічних цивілізацій: західну, далекосхідну, ісламську та ортодоксальну. Однією із специфічних рис цих цивілізацій є характер трудового найму [17, с. 53].

Висновки. Отже, взаємозв'язок між кінцевим споживання домашніх господарств та економічним зростанням має циклічний характер: за дуже низьких і середніх значеннях коефіцієнта кореляції в наявності порівняно високі темпи економічного зростання, за низьких і дуже високих значеннях темпи економічного зростання — зменшуються. Це, на нашу думку, означає, що на кожен період часу існує такий зв'язок між споживанням і накопиченням: по-перше, високі темпи економічного зростання можливі за порівняно низьких темпів зростання споживання, але темпи економічного зростання знижуються, коли споживання зростає швидше від економіки; по-друге, у періоди економічного спаду кореляція між споживанням та економічним зростанням посилюється, у періоди підйому — зменшується.

Список використаної літератури

1. Malthus, T. R. 1798/1914. An essay on the principal of population. (2 vol.). — London : Dent.
2. Boserup, E. The conditions of agricultural growth: the economics of agrarian change under population pressure. — Chicago : Aldine, 1965.
3. Grigg, D. Esther Boserup's theory of agrarian change: a critical review / D. Grigg // Progress in Human Geography. — 1979. — № 3. — P. 64—84.
4. Wallace I. The global economic system / I. Wallace. — London : UNWIN HYMAN, 1990. — P. 12—37.
5. Report of the High Level Group on the future of social policy in an enlarged European Union, EC, Directorate-General for Employment and social Affairs, Manuscript completed in May 2004, p. 7—8.
6. Annual Bank GDP Growth [Electronic resource]. — Available from : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?view=chart>.
7. Farrell Diana, Puron Antonio, Jaana K. Remes, Beyond cheap labor: lessons for developing economies, How can middle income countries like Mexico compete with China? By adding higher value // The McKinsey quarterly. — 2005. — № 1.
8. Minimum wage [Electronic resource]. — Available from : http://money.cnn.com/interactive/economy/minimum-wage-since-1938/?iid=SF_LN.
9. Asia makes, China takes // The Economist. — 2017. — April, 8th — 14th (special report). — P. 5—6.

10. The Economist. — 2016. — March, 5th — 11th.
11. Epoch times [Electronic resource]. — Available from : <http://www.epochtimes.ru/izvestnyj-kitajskij-ekonomist-rasskazal-o-haose-v-strane-99015066>.
12. Russian People [Electronic resource]. — Available from : <http://russian.people.com.cn/31518/7680645.html>.
13. Новиков В. Социальная справедливость: сущность, оценка, реализация. Теоретико-экономическое исследование [Электронный ресурс] / В. Новиков, В. Семенов. — Saarbrücken : Palmarium Academic Publishing, 2014. — С. 23—24. — Режим доступа : http://www.idss.org.ua/monografii/novikov_semenov.pdf.
14. World Bank. Household final consumption [Electronic resource]. — Available from : <http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PETC.ZS>.
15. Agrawal Vivek, Farrell Diana, Remes K. Jaana. Offshoring and beyond, Cheap labor is the beginning, not the end // The McKinsey quarterly. — 2003. — Special edition. — P. 26.
16. Yauch H. Globalization and employment: new opportunities or continued marginalization / Herbert Yauch // Presentation at a panel discussion of the Namibia economic society. — Windhoek, 2000. — March, 7. — P. 1.
17. Bagratyan H. Mega-economics and global macroeconomic problems / Hrant Bagratyan, Iryna Kravchenko. — Kyiv : UB NBU, 2013. — P. 53.

References

1. Malthus, T. R. 1798/1914. *An essay on the principal of population*. (2 vol.). London: Dent.
2. Boserup, E. (1965). *The conditions of agricultural growth: the economics of agrarian change under population pressure*. Chicago: Aldine.
3. Grigg, D. (1979). Esther Boserups theory of agrarian change: a critical review. *Progress in Human Geography*, 3, 64–84.
4. Wallace, Iain. (1990). *The global economic system*. P. 12—37. London: UNWIN HYMAN.
5. Report of the High Level Group on the future of social policy in an enlarged European Union (2004). EC, Directorate-General for Employment and social Affairs. Manuscript. P. 7—8.
6. Annual Bank GDP Growth. (n. d.). [data.worldbank.org](http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?view=chart). Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?view=chart>.
7. Farrell, D., Puron, A., & Jaana, K. R. (2005). Beyond cheap labor: lessons for developing economies, How can middle income countries like Mexico compete with China? By adding higher value. *The McKinseyquarterly*, 1.
8. Minimum wage. (n. d.). money.cnn.com. Retrieved from http://money.cnn.com/interactive/economy/minimum-wage-since-1938/?iid=SF_LN.
9. Asia makes, China takes (April 8th — 14th 2017). *The Economist*, 5—6.
10. (March 5th — 11th 2016). *The Economist*.
11. Epoch times. (n. d.). www.epochtimes.ru. Retrieved from <http://www.epochtimes.ru/izvestnyj-kitajskij-ekonomist-rasskazal-o-haose-v-strane-99015066>.
12. Russian People. (n. d.). russian.people.com.cn. Retrieved from <http://russian.people.com.cn/31518/7680645.html>.
13. Novikov, V., Semenov, V. (2014). Sotsialnaya spravedlivost: suschnost, otsenka, realizatsiya. Teoretiko-ekonomicheskoe issledovanie [Social justice: essence, evaluation, implementation. Theoretical and economic research]. P. 23–24. Saarbrücken: Palmarium Academic Publishing. www.idss.org.ua. Retrieved from http://www.idss.org.ua/monografii/novikov_semenov.pdf.
14. World Bank. Household final consumption. (n. d.). data.worldbank.org. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PETC.ZS>.
15. Agrawal Vivek, Farrell Diana, Remes K. Jaana. (2003). Offshoring and beyond, Cheap labor is the beginning, not the end. *The McKinseyquarterly*.
16. Yauch, Herbert (2000). Globalization and employment: new opportunities or continued marginalization. *Presentation at a panel discussion of the Namibia economic society*. Windhoek. 7 March.
17. Bagratyan, H., & Kravchenko, I. (2013). *Mega-economics and global macroeconomic problems*. Kyiv: BU NBU.